

ACC. N:R M. 13004:1-16.

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Walborg Larsson, Hällabäck*
Härad: *Kind* Berättare: *Emil Pettersen*, "
Socken: *Häcksvik* Berättarens yrke: *f. d. hem-ägare*
Uppteckningsår: *1954* Född år *1878* i *Bäck*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

It av andskap, förlösning, barnsäng o. kyrktägning.

s. 1-16.

LUF 96.

ACC. N:R M. 13004:1.

Et avandeskap, förlösning barnsång, kyrktagning.
(Denne skildring hänför sig till forne og mindre bondstæder.)

Et her for og kanske även nu ansågs ej full-
ständigt om äktenskapet ej välsignades med
barn. I fråga om mängden av barn ansågs
för här på orten att det blev så många
som Gud bestämde. Någon särskild förklä-
ring till förtäring och förtäringfödsel har
jag ej hört talas om. I öjka var i all-
mänhet mest välkomna åtminstone för-
sta barnet önskade man nog skulle vara
en pojke. I ett lantbruksthem ansågs
det nog att en pojke kunde göra mer
nytta för sig än en flicka. Angående
ofruktbarheten skyldes man nog på bå-
da kontrahenterna inom ett äktenskap.
Ett medel att avhjälpa ofruktbarhet.

Landskap:
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 96

1

var att kvinnan skulle hålla ett barn
till dopst åt ett par andra äkta makar.
Om tid, dag eller plats för samlaget har
jag ej hört något berättas. I regel gifte
sig folk tidigt för, så i 17-årsåldern
kunde kvinnan bli mor. Bånsångarna
var fåta och många gånger kunde barn-
antalet uppgå till 12 d 15 stycken. Nå-
gon barbegänsring inom det gifta ståndet
förskom nog ej. Då som nu förskom det
att kvinnan var i glöcess när hon gifte
sig. Man uttryckte det med "att de
var frunga att gifte sig!" En kvinna
som blivit med barn och mannen inte
ville gifte sig med henne försäkte många
gånger att fördriva sitt foster. Att lägga
bravelssticker i vatten och bläta av
fädsatsen och sedan dricka vattenst

var ett mycket vanligt medel. Ett utom-
 äktenskapligt barn kallades för "horungs"
 och modern för "hara". Fadern gick i
 allmänhet fri för spefulla människor em-
 dan han änte för känd. Barn utom äkten-
 skapet ansågs för skamtigt och beslagans-
 värt.

Havandeskapet.

Att en kvinna bar på ett foster uttrycktes
 med att hon var på "det visst", "var tung
 på foten" "var på dimpen" (under vissa tiden
 av havandeskapet) "var buktet" och dylikt.
 Hon talade inte gärna om för någon ut-
 omstående sitt tillstånd utan allt angavs
 med en viss sekretess. Angående tiden
 för förlossning räknades man efter de obli-
 gatoriska 9 månaderna. När tiden för
 förlossningen var inne sade man att

FOLKLIVS-
 ARKIVET
 LUND

3.

Uppskrift:

ACC. N:R M. 13004: 4.

4/ ~~brunnen~~ Vänkte (slå i kull ugnen) Angående barnets barnets kön har jag hört berättas att om man vill ha en flicka skulle man bröllopsnatten sätta en sprucken träska under sängen. Att man kunde medverka till barnets kön, har jag ej hört berättas. Däremot brukade man säga att om modern hade fisk och vacker hy tyddes det på ett gossebarn. Undersäkning av den blivande modern förekom ej icks heller någon speciell hygien. I fråga om maten fick hon äta vad hon hade något extra fanns ej för henne. Kläderna fick hon ändra så att de gick om henne bl. a. sätta en hank i kjallningen så att den räckte om henne. Moderns plats i hemmet och samhället intog inte någon särställning, kanske slapp hon ifrån en del tunga sysslor i hemmet som exempelvis

Landskap:
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Upptecknings

Upptecknings

mjölkning och utskätsel. Några öknamn
 på den gifta blivande modern har jag
 ej hört. I hemmet städades och fejadess
 upp när tiden närmade sig att modern
 skulle föda. Kläderna till den lille cyddes
 för hand, någon symaskin fanns ej i hem-
 met och förparhemmen. Plaggen cyddes av
 modern eller av någon farmor eller mor-
 mor. Utskyrseln kallades för "fåna"-kläder.
 Fadern fick enickra en vagg till sin
 blivande helning, som sedan bäddades och
 ställdes på vinden tills barnet var fött.
 Det berättas att man ej skulle skaffa för
 mycket utskätsel till det väntade barnet, em-
 dan det då kunde hända att barnet blev
 dödfött. Hjälpen till förlossningen tingades. Det
 var i allmänhet någon gammal som varit
 med om förlossningar flera gånger, i allmänhet

Uppskrifts
5

Uppskrifts

ballades han "joragumma" i eget gäddrummen
till fots till sin väntade patient. Enniscall
fick inte talas om utan skattes i hemlighet.
Det ofullgädda fostret begravs antingen på
hummelgården som fanns vid vägen hem, eller
sattes in i under sackenkykan i all hem-
lighet en natt. Det ofullgädda fostret benämni-
des för "hummelgårdskedde". Vid fördräjt förlös-
ning rekommenderades modern att arbeta och
vara i rörelse, det skulle påskynda förlösningen.
Förlösningen.

Fjärva förlösningen kallades "bärsla". Förlös-
ningen skedde helst på golvet. På golvet fanns
lakan och en handduk. När det satten
bakade i en gryta på den öppna spisen o-
ch fotagglampen upplyste gäst rummet. En
kond. yttrade en gång till sin hustru vid
en barnsång: "Jäsa du bärsla, så bärsla så

Uppskrift:

Uppskrift:

vi slipper gå här och klanna lys hela natten.
 Jordegumman hämtades när modern började
 bli "barnsjuk", antingen kom hon till fots
 eller pr. hästskjuts. Ett uttryck: "Den kör
 som om han vore uts med en barnmarske-
 skjuts!" Jordegummans uppgift var att
 skilja barnet från modern, tvätta det, såna
 det och lägga det i vaggan. Faderen fick
 ofta vara med och assistera barnmarsken.
 Ju mindre folk som kunde närvara vid en
 föreläsning, ju bättre ansågs det vara. Barn-
 marsken hade en särskild social ställning
 här på orten, hon var en enkel kvinna av
 folket, som skötte sin plikt så gatt hon
 kunde. Barnen fick ej närvara vid en fö-
 reläsning, först sedan den lille kommit i
 vaggan fick de komma in och se honom.
 Ersättningen till barnmarsken utgjordes anting-

Landskap:
 FOLKLIVS-
 ARKIVET
 LUND

Uppskrifts-
 7.
 Uppskrifts-

ACC. N:R M. 13004:8.

en av pengar, eller av något klädesplagg
eller matvaror. Förlösningställningen var
nog högst individuell, men jag har hört berättas
om fall där modern satte på huk, och
hade en stol framför sig som hon höll sig i.
Den födande kvinnan erundades alltibland
i en skimpats. Några särskilda masku-
lina plagg i moderns säng, har ej berättats
om här på orten. De första välskurna
kallades "rier" och de sista krysvärker.
Maken fick också ledsa kvinnan fram
och tillbaka det skulle påskynda förlös-
ningen, (gå och "laja!") Några dekaster eller
smärtstillande medel var ej kända. Om bar-
nst låg fel försökte barnmorskan i görligast
mån avhjälpa det, annars fick man kalla
läkare. Men för ett 75- till 100 tal år tillbaka
i tiden, fanns sådana endast i städerna.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

? B. t.

ACC. N:R M. 13004:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och barnafäduskan sitta på den ensliga
landsbygden utan kommunikationer
kunde ej nås av dem. Många gånger fick
därför den tidens barnafäduskor gå en död
till måtis, vilket ej behövdes i våra da-
gar med nuvarande hygien och läkar-
vård. De hygieniska förhållandena voro
inte stora enbart varmt vatten och såpa
fanns att tillgå. I väl fanns nag, men an-
sågs som en lyxartikel. Barnmorskans
förtäring utgjordes av det bästa huset ha-
de i matväg. Ett glas brännvin åt barn-
morskan strax innan barnet föddes var
vanligt. Att väskarna överflyttats på fadern
har berättats en gång. Det var en ogift kvinna
som var med barn och hennes fästman ville
inte kännas vid faderskapet och gifta
sig med henne. Hon gick då till en

19)

Uppskrift: Skriv uppgifterna endast på den inre sidan!

Uppskrift: Skriv uppgifterna endast på den inre sidan!

ansågs det för förmåga att se i i fram-
tiden. Efterbörden brändes upp. Blådnings-
försökt man i någon mån lindra genom
att palla upp hägt under fotbänden av
sängen. Den förtästa kvinnan lindades
för att återfå sin naturliga form.

Om barnet var dött föddes det till kyrka-
gårdens, d. v. s. om det var fullgånget och
allmänt oetligt att kvinnan skulle föda
barn. Att barn fötts efter det modan dött
eller att barn skurits ut har ej berättats
här på orten. Men om en havande kvinna
dog hände det att hon fick lindaktädes
med sig i graven, varför har jag ej hört.
Efter förlösningen bjöd samtliga gärna
på vin eller brännvin, ett slags välkomst-
skål för den nyfödde, även modan fick
med av det. Priset om storben var mest

Landskap:
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Upprättnings-

Upprättnings-

för att avvisa frågvis barn om hur människo-
blivandet gick till.

Barnsängstiden.

Barnsängstiden. Barnsängstidningen hade här i
orten inga andra namn än de här nämnda.
En vecka ansågs normalt att en kvinna be-
hövde ligga efter en förlossning. Böld i
brösten var en vanlig komplikation efter en
förlossning. För det åt man "slipesim" (ett
slags grus som bildas i vattnet när man slipar
lär.) Utanpå bröstet lade man en inholkad
furu bark. Engående moderns klädsel och
sängens bäddning tog man det bästa man
hade i huset. Läna var sängen bäddad
med "brualakanen", de lakan man haft
i sängen bröllopsnatten. Husmoderns
arbete under barnsängstiden utfördes av
fader eller av någon annan kvinnlig

Landskap:
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

12.

Uppskrift:

släkting eller lejd arbetskraft. Bekanta behödde
inte särskilt inbjudas utan de kom självmant
för att se den nyfödda. I regel utgjordes
de endast utav kvinnor. De hade då med
sig någon liten present till den nye medbor-
garen. Kanske utgjordes den av ett klädesplagg
eller en ankrana. Maden ansågs för oren
eindse barnsängstiden ("håjen" = hedrisk) Hon ble-
som först efter kyrkotagningen och kunde då
som först delta i umgängeslivet. Några
särskilda brett eller seder för den nyblisne
fadern ha ej berättats här på orten.

Kyrkotagning.

3) Ett uttryck för kyrkotagning var "gå i körke" =
kyrkan. Maden lags i kyrkan när hennes braster
efter förläggningen medgav det. Kyrkotagningen
skedd i regel efter dopet. Att mannen

kyrktagis här ej förkommit här på orten.
Samma söndag som hustrun skulle kyrktes
gick mannen in i sakristian och sade
till prästen att hans hustru önskade
bli kyrktagen. Till regeln hörde att man
samtidigt skulle skänka några kronor
till kyrkan. Kvinnan var klädd i svart
blådd alltså högtidsdräkt. Någon annan
sed för bänks eller hennes blådd ha
ej förkommit här på orten. Kyrktagnings-
kvinnan skulle åtföljas av bänks gudmor
samt sin make. Dessa skulle stå i kyrkan
bänken när hon kyrktogs. Kyrktagningen ägde
rum före högmässan. Kvinnan och hennes
följe hade plats i en av kyrkans främ-
sta bänkar. Kyrktagningen ägde rum jäm-
te vid altarrunden. Det kunde förekomma
under första hälften av 1800-talet att

14.

kvinnan kyrktogs på häskeln in till
kyrkan, hon ansågs alltså för arn och
fick inte komma in i kyrkan innan
hon var kyrktagen. Tjälva ceremonien
gick så till antingen, det var på häs-
keln eller vid altarundan, att kvinnan
kom fram och föll på knä, prästen ställ-
de sig framför henne och läste en bön.
Därefter reste kvinnan sig tag prästen
i hand och fick som slutbenediktelse "Gå
i Herrens fied", vilket kvinnan besvarade
med en djup nigning, och gick sedan åter
till sin plats i kyrkan. Kyrktagningskvinnan
brukade ha karameller eller kakor med sig
som hon bjöd samtliga som sutta i hennes
bänk på, så kallad "körgångskydd". Det
hade förslats till kyrkan i ett knyts och
förvarades i bänken medan kvinnan kyrk-

(Togs. Den ogifta ~~kvinnan~~ kyrklags på försam-
len fick absolut ej komma till altardöden.
Kvinnor som fått missfall kyrklags ej på
annat sätt ~~satt~~ sig vid eak-
stidärren där på kan prästen och lag
dem i hand och det fick utgåra deras
kyrklagning. Några andra särskilda seden
vid kyrklagning ha ej beättas här på or-
ten. I ~~sedan~~ ~~beve~~ ~~beve~~ ~~här~~ och än i dag
kyrklagas många mädre. Prästerskapet
erhåller folkst att hålla kvar vid seden
och några protester ha ej framförts emot den.
Man anser det tillbörligt att mädre beviser
sin tacksamhet efter en lycklig beensbörd.